

## SPIS TREŚCI

TOMASZ KORPYSZ, ANNA KOZŁOWSKA	
Wstęp .....	7

### CZĘŚĆ I

DOROTA PIEKARCZYK	
O potrzebie rozróżniania metajęzyka i metatekstu .....	11
EWA SŁAWKOWA	
Metatekst w świetle dokonań współczesnych dyscyplin i teorii (nie tylko) językoznawczych .....	29

### CZĘŚĆ II

JOLANTA KLIMEK-GRĄDZKA	
Argument z autorytetu w XVII-wiecznych tekstach prawosławnych (zapo- wiedniki i postawa wobec oryginału) .....	45
ARTUR REJTER	
Wymiar „meta” nazw własnych w tekście literackim (na materiale poezji Jana Andrzeja Morsztyna) .....	63
MAGDALENA SMOLEŃ-WAWRZUSISZYN	
Perswazyjna funkcja operatorów metatekstowych w prozie retorycznej Jana Śniadeckiego .....	79
TOMASZ KORPYSZ	
Komizm metajęzykowy i metatekstowy w pismach Cypriana Norwida. Uwagi wstępne .....	91
URSZULA GAJEWSKA	
Formuły metatekstowe otwierające i zamykające tekst w encyklikach Jana Pawła II .....	107

ANNA KOZŁOWSKA	
Tytuły i podtytuły utworów literackich Karola Wojtyły .....	125
MAŁGORZATA NOWAK	
Odautorski komentarz do tekstu w twórczości Tadeusza Żychiewicza.....	149
IRENA SEIFFERT	
Elementy metatekstowe i metajęzykowe w wybranych powieściach kresowych.....	163
URSZULA SOKÓLSKA	
Język jako przedmiot refleksji w pismach Melchiora Wańkowicza .....	183
ANETA WYSOCKA	
Funkcjonalne zróżnicowanie mott w ramie metatekstowej <i>Cesarza</i> Ryszarda Kapuścińskiego .....	199
Indeks nazwisk.....	209

## WSTĘP

We współczesnych badaniach humanistycznych problematyka metajęzyka i metatekstu jest podejmowana stosunkowo często. Mimo to – a może właśnie dlatego – pojęcia te są różnie rozumiane przez autorów reprezentujących poszczególne metodologie i szkoły badawcze, mają też, co często podkreśla się w literaturze przedmiotu, nieostre granice zakresowe.

W refleksji nad językiem pisarzy problematyka metajęzyka i metatekstu również jest obecna, jednak nie tak oczywista, jak np. studia nad słownictwem<sup>1</sup> oraz pozostałymi aspektami idiolektu<sup>2</sup>. Tę znaczącą lukę ma częściowo wypełnić prezentowany tom. Zawarte w nim artykuły odwołują się do rozmaitych ujęć metajęzyka i metatekstu – przywołują nie tylko (choć przede wszystkim) koncepcje lingwistyczne, lecz także propozycje wypracowane na gruncie logiki i nauki o literaturze; niektóre z prac poszerzają nawet nasz obecny sposób rozumienia tytułowych kategorii.

Zbiór otwierają dwa artykuły o charakterze ogólnoteoretycznym: rozprawa Doroty Piekarczyk *O potrzebie rozróżniania metajęzyka i metatekstu*, przedstawiająca dwa wskazane w tytule pojęcia i ich wzajemne relacje, oraz studium Ewy Sławkowej *Metatekst w świetle dokonań współczesnych dyscyplin i teorii (nie*

<sup>1</sup> Prace poświęcone słownictwu pisarzy omawiają m.in.: Z. Gosiewska, *Z historii badań nad językiem i stylem autorów (szkic informacyjny)*, „Poradnik Językowy” 1949, z. 4, s. 23; E. Sławkowa, *O różnych sposobach językoznawczej refleksji nad językiem artystycznym*, w: *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2009, s. 25-44; też, *Kierunki badań nad słownictwem pisarzy*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, red. T. Korpysz, A. Kozłowska, Warszawa 2011, s. 13-28; T. Korpysz, A. Kozłowska, *Wstęp*, w: *Język pisarzy: problemy słownictwa*, dz. cyt., s. 9-12.

<sup>2</sup> Polską literaturę dotyczącą języka pisarzy notują m.in.: K. Handke, E. Rzetelska-Feleszko, *Przewodnik po językoznawstwie polskim*, Wrocław 1977, s. 342-350; J. Paszek, *Stylistyka*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka, M. Puchalska, M. Semczuk, A. Sobolewska, E. Szary-Matywiecka, Wrocław 1992, s. 1032-1041; E. Dąbrowska, *Styl artystyczny*, w: *Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole 1995, s. 287-362; J. Bobrowski, *Badania nad językiem pisarzy w Polsce po 1989 roku – zarys problematyki*, „Język Polski” 2015, z. 1-2. Bibliografię prac powstałych w środowisku warszawskim zawiera także artykuł Haliny Karaś *Badania nad językiem i stylem pisarzy na polonistyce warszawskiej w okresie powojennym*, w: *Zabawy pożyteczne prozą. Z przyjaciółstwa Andrzejowi K. Guzkowi uczynione i Jemu dedykowane*, red. naukowa E. Bem-Wiśniewska, Warszawa 2010, s. 28-52.

*tylko*) językoznawczych, które stanowi przegląd stanowisk badawczych dotyczących metatekstu.

Większość prac to analizy materiałowe poświęcone poszczególnym typom wyrażen i wypowiedzi stosowanych przez autorów: operatorom metatekstowym (Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn), formułom otwierającym i zamykającym tekst (Urszula Gajewska), sposobom wprowadzania argumentu z autorytetu (Jolanta Klimek-Grądzka), tytułom i podtytułom (Anna Kozłowska), komentarzom metatekstowym (Małgorzata Nowak), mottom (Aneta Wysocka). Różne elementy metatekstowe i metajęzykowe omawia w swym artykule Irena Seiffert, z kolei Tomasz Korpysz pokazuje typy komizmu powstałego dzięki wykorzystaniu metajęzyka i metatekstu.

Dwa teksty wprowadzają nieco odmienną perspektywę ujmowania problemów „meta”. Na refleksjach o języku, a zatem wypowiedziach metajęzykowych w klasycznym Jakobsonowskim rozumieniu tego terminu, koncentruje się praca Urszuli Sokólskiej. Natomiast Artur Rejter proponuje nowe spojrzenie na nazwy własne jako na wykładniki funkcji metagatunkowej i metakonwencjonalnej.

Umieszczone w zbiorze studia przynoszą omówienia twórczości autorów różnych epok. Są to: poeci i prozaicy XX i XXI wieku, jak Karol Wojtyła, Leopold Buczkowski, Czesław Miłosz, Ryszard Kapuściński; reprezentujący literaturę XIX-wieczną Cyprian Norwid, a z pisarzy dawnych – Jan Andrzej Morsztyn. Na uwagę zasługuje fakt, że przedmiotem badań stały się również teksty mieszczące się na pograniczu wąsko rozumianej literatury: polemiczne teksty prawosławne Piotra Mohyły i Joannicjusza Galatowskiego, *Żywoty* Tadeusza Żychiewicza, proza retoryczna Jana Śniadeckiego, encykliki Jana Pawła II i reportaże Melchiora Wańkowicza.

*Język pisarzy: problemy metajęzyka i metatekstu* to trzeci z cyklu tomów zbiorowych poświęconych opisowi języka autorów, ukazujących się w serii „Prace Językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UKSW”<sup>3</sup>. Mamy nadzieję, że dobrze przedstawi on problemy i metody obecne już w badaniach nad idiolektalnymi sposobami wykorzystania metajęzyka i metatekstu, a jednocześnie będzie stanowił inspirację dla dalszych dociekań.

<sup>3</sup> Pierwszy tom to *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, dz. cyt., drugi – *Język pisarzy: problemy słownictwa*, dz. cyt.